

VERGİ USUL KANUNU'NA GÖRE DEĞERSİZ ALACAKLAR, DEĞERSİZ ALACAK YOLUYLA GİDER YAZABİLME KOŞULLARI, ÖZELLİK ARZEDEN HUSUSLAR VE MUHASEBELEŞTİRİLMESİ

Mehmet YÜCEL*

1. GİRİŞ:

Bilindiği üzere Türk vergi sisteminde, ticari ve zirai kazançların vergilendirilmesinde tahakkuk esası geçerlidir. Tahakkuk esasında, ticari ve zirai faaliyetler kapsamında elde edilen ve mahiyet ve tutar olarak kesinleşen gelir, tahsil edilip edilmediğine bakılmaksızın vergilendirilmektedir. Diğer bir ifade ile, ticari ve zirai faaliyetler kapsamında satılan mal ve hizmetlerin bedeli, tahsil edilmese bile satışın gerçekleştirildiği tarihte gelir olarak yasal defterlere kaydedilmektedir. Ancak bu durum, vergi hukukunun temel hedeflerinden biri olan gerçek matrahların vergilendirilmesi amacına uygun olmayan sonuçların ortaya çıkmasına sebep olabilmektedir. Bilindiği gibi, ülkemizin ekonomik koşullarının bir gereği olarak, piyasada gerçekleştirilen mal ve hizmet satışlarının önemli sayılabilecek bir kısmı vadeli olarak yapılmaktadır. Yani mal veya hizmetin bedeli, malın tesliminden veya hizmetin yapılmasından daha sonraki tarihlerde ödenebilmektedir. Bu durumun bir sonucu olarak, yukarıda belirttiğimiz faaliyetleri gerçekleştiren kişi ve kurumlar da, müşterilerinden henüz tahsil etmedikleri tutarların vergisini ödemek durumunda kalmaktadırlar. Ancak henüz tahsil edilmemiş olmasına rağmen, tahakkuk esasının bir gereği olarak vergi matrahının belirlenmesi ile ilgili hesaplara alınan tutarların tahsilinde, çeşitli sebeplerle zaman zaman güçlüklerle karşılaşılabilen ve vergi matrahına dahil edilecek tutarların bir kısmının tahsili şüpheli hale gelebilmektedir. İşte böyle durumlarda, gerçek vergi matrahına ulaşılmasına yönelik olarak kanun koyucu, mükelleflere belirli koşullarla karşılık ayırabilme olanağı sağlamakta ve bu yolla söz konusu şüpheli alacağı vergi matrahı dışında tutulması mümkün olabilmektedir. Yine aynı şekilde

* Vergi Denetmeni

belirli koşullarla tahsil imkanı tamamen ortadan kalkarak değersiz alacak haline gelmiş alacakların doğrudan gider yazılmasına imkan tanınmaktadır.

2. ALACAK, ŞÜPHELİ ALACAK VE DEĞERSİZ ALACAK KAVRAMLARI:

Hukuki anlamda alacak, borçlu açısından bir edimin yerine getirilmesi görevidir. Alacak, Türk Dil Kurumu (TDK) tarafından, “Bir paranın ödenmesi, bir malın teslimi veya bir işin görülmesini karşı taraftan isteme hakkı; alınması gerekli şey; bir hesap gereğince daha alınmamış olan para, mal vb. şey, matlup, verecek karşıtı”(Büyük Türkçe sözlük) olarak tanımlanmaktadır. Vergi kanunları açısından ise alacak, vergiyi doğuran olayla yakından ilgilidir. Vergi alacağı, vergi kanunlarının vergiyi bağladıkları olayın vukuu veya hukuki durumun tekemmülü ile doğar. Vergi alacağı mükellef bakımından vergi borcunu teşkil eder.

Şüpheli alacak (Doubtful Claim), bir alacağının tahsil edilmesinin kuşkulu olması, çeşitli nedenlerle bir alacağın tahsil imkanında bazı belirsizliklerin ortaya çıkmasıdır. Diğer bir ifade ile şüpheli alacak, işletmenin alacakları arasında bulunan fakat çeşitli sebeplerle tahsil edilme şansı çok az olan alacaklardır. Kısaca vadesinde tahsil edilemeyen ve ileride tahsil edilip edilemeyeceği kuşkulu olan senetli veya senetsiz alacaklar şüpheli alacaktır.

Değersiz alacak (Bad Debt) ise; bir yargı organı kararına veya kanaat verici bir belgeye göre tahsiline imkan kalmamış olan alacaklardır. Değersiz alacaklar bu niteliğe girdikleri tarihte tasarruf değerlerini kaybederler ve işletmenin muhasebe kayıtlarında kayıtlı değerleriyle zarara geçirilerek yok edilirler. Değersiz alacak uygulaması, ticari ve zirai kazançlarda gelirin elde edilmesinde tahakkuk esasının benimsenmiş olmasından kaynaklanmaktadır. Tahakkuk esasından dolayı işletmenin aktifine bir fon olarak girmediği halde gelir kaydedilen alacaklar daha sonra tahsil olanağının kalmaması nedeniyle gider yazılmak suretiyle, yazılan gelir telafi edilmiş olacaktır.

3. KONUYLA İLGİLİ YASAL DÜZENLEME:

213 sayılı Vergi Usul Kanunu (T.C. Yasalar, 1961) işletmenin aktifine dahil bulunan çeşitli kıymetlerin aşınma, yıpranma ve kıymetten düşmeleri halinde amortisman tabii tutulması gerektiğini kabul ettiği gibi, uyumsuzluk konusu haline dönüşen alacaklara karşılık ayrılmasını, tahsil edilemeyen alacakların ise doğrudan giderleştirilmesini (sonuç hesaplarına intikal ettirilmesini) ilgili maddelerinde koşullu olarak hükme bağlamıştır.

Değersiz alacak müessesesiyle ilgili yasal düzenleme ise, Vergi Usul Kanunu'nun "Alacaklarda ve Sermayede Amortisman" bölümünde yer almaktadır. Dolayısıyla bu uygulamalardan yararlanmak mükellefler açısından bir haktır. Ancak vergi hukukunun genel çerçevesi içinde bu haklardan zamanında ve Kanun'un öngörmüş olduğu şartlar yerine getirildiğinde yararlanılması gerekmektedir. Eğer vergi hukukunun öngörmüş olduğu bir haktan kanunların öngörmüş olduğu şartlar yerine gelmeden ve zamanında yararlanılmaması durumunda, mükellefler hak mahrumiyetine uğramakta, bazen tamamen bu hakların kaybedilmesi gibi bir sonuçla karşı karşıya kalmaktadırlar.

Vergi Usul Kanunu'nun 322'nci maddesinde; "Kazai bir hükme veya kanaat verici bir vesikaya göre tahsiline artık imkan kalmayan alacaklar değersiz alacaktır.

Değersiz alacaklar, bu mahiyete girdikleri tarihte tasarruf değerlerini kaybederler ve mukayyet kıymetleriyle¹ zarara geçirilerek yok edilirler.

İşletme hesabı esasına göre defter tutan mükelleflerin bu madde hükmüne giren değersiz alacakları, gider kaydedilmek suretiyle yok edilirler." hükmüne yer verilmiştir.

Yukarıdaki madde metninden anlaşılacağı üzere, kazai bir hükme (yargı kararına) veya kanaat verici bir vesikaya/belgeye göre tahsiline artık imkan kalmayan alacaklar değersiz alacak olarak kabul edilmektedir. Ve değersiz alacaklar bu mahiyete girdikleri tarihte tasarruf değerlerini kaybederler ve mukayyet değerleriyle zarara geçirilerek yani giderleştirilerek yok edilir.

1 Vergi Usul Kanunu'nun 265'inci maddesine göre m Mukayyet (Kayıtlı) Değer, bir iktisadi kıymetin muhasebe kayıtlarında gösterilen hesap değeridir.

4. DEĞERSİZ ALACAK YOLUYLA GİDER YAZABİLMENİN ŞARTLARI

4.1. Alacak, Ticari ve/veya Zirai Kazancın Elde Edilmesi ve İdame Ettirilmesi İle İlgili Olmalıdır:

Bir alacağın değersiz alacak sayılarak giderleştirilmesi için söz konusu alacağın ticari ve/veya zirai kazancın elde edilmesi ve idame ettirilmesi ile ilgili olması gerekir. Bu itibarla, ticari ve/veya zirai kazancın elde edilmesi ve idame ettirilmesi ile ilgili, yani iş ve işletme ile ilgili olmayan alacaklar zarar yazılarak giderleştirilemezler. Öte yandan işletme sahibinin ya da işletmenin ortaklarının kişisel ilişkilerinden doğan ama işletme hesaplarına intikal ettirilen alacaklar da değersiz alacak olarak zarara intikal ettirilemez.

Şüpheli hale gelen bir alacağa karşılık ayrılabilmesi için de söz konusu alacağın ticari ve/veya zirai kazancın elde edilmesi ve idame ettirilmesi ile ilgili olması yani ticari veya zirai kazancın oluşumunu sağlayan bir alacaktan kaynaklanması gerekmektedir. Alacağın işletmenin faaliyetiyle ilgili olması ve ticari veya zirai faaliyetin normal icapları dahilinde doğmuş olması gerekir. Bu itibarla bu nitelikte olmayan, işletme faaliyetleri dışında doğmuş bir alacak şüpheli hale gelirse, bu alacaklar için karşılık ayrılmayacağı gibi, kanunda belirtilen diğer şartları taşısa bile, bu alacaklar değersiz alacak olarak kabul edilip giderleştirilemez (Özyer, 2004, 683).

Ayrıca ticari ve/veya zirai kazancın elde edilmesi ve idame ettirilmesi ile ilgili olup, işletme bilançosuna kayıtlı olsa bile, teminata ya da şahsi kefalete dayalı alacaklar, şüpheli alacak kapsamı dışında olduğu gibi, değersiz alacak kapsamının da dışında tutulmaktadır. Madde metinlerinden anlaşılacağı üzere, alacağın niteliği konusunda ayrıca bir belirleme yapılmadığı için şüpheli alacak ya da değersiz alacak uygulamasında alacağın senetli ya da senetsiz olması bir önem arzetmemektedir.

4.2. Değersiz Alacaklar Bilanço ve İşletme Hesabı Esasına Göre Defter Tutan Ticari ve Zirai Kazanç Sahiplerince Gider Olarak Kaydedilebilir:

Şüpheli alacak karşılığı sadece bilanço esasına göre defter tutan mükellefler tarafından ayrılabilir. Bunu söz konusu madde metninde yer alan,

şüpheli alacaklar için değerlendirme gününün tasarruf değerine göre “pasifte” karşılık ayrılabilir ifadesinden anlıyoruz. Bu göre, bilanço esasına göre defter tutan ticari ve/veya zirai kazanç sahipleri bu uygulamadan yararlanabilir. Ancak işletme hesabı esasına göre defter tutan ticari ve zirai kazanç sahipleri ile serbest meslek erbabının ticari, zirai ve serbest meslek faaliyetinden doğan ve şüpheli alacak durumuna düşmüş dava ve icra safhalarındaki alacakları için şüpheli alacak karşılığı ayırmaları ya da doğrudan gider yazmaları mümkün değildir. (Denetim ilke ve esasları, 2004, 371)

Ancak şüpheli alacak karşılığı ayrılması uygulamasından farklı olarak, işletme hesabı esasına göre defter tutan ticari veya zirai kazançla iştigal eden işletmelere ait alacaklar da, değersiz alacak uygulamasından yararlanabilir. Bu husus madde metninde, “...İşletme hesabı esasına göre defter tutan mükelleflerin bu madde hükmüne giren değersiz alacakları, gider kaydedilmek suretiyle yok edilirler.” ifadesinde karşılığını bulmaktadır.

Bu itibarla, Vergi Usul Kanunu’nun 323. maddesine göre şüpheli alacaklara karşılık ayırabilmek için, bilanço esasına göre defter tutulması gerekirken, yine aynı Kanun’un 322. maddesinde belirlenmiş bulunan şartları taşıyan alacakları, gider yazmak veya doğrudan zarara atabilmek için bilanço esasına göre defter tutmak şartı yoktur. Değersiz alacak müessesesinden işletme hesabı esasına göre defter tutan mükellefler de yararlanabilir. Daha önce şüpheli hale gelmesi dolayısıyla karşılık ayrılan alacakların, tahsilinin imkansız hale geldiği kanun metninde ifade edilen şekilde tespit edildiği takdirde, bu alacaklar için ayrılan karşılık hesabı şüpheli alacak hesabı ile karşılıklı olarak ters kayıt yapılmak suretiyle kapatılır. Bu şekilde önce tahsili şüpheli hale gelen alacağa karşılık ayırarak gider yazıp, daha sonra tahsilinin imkansız hale geldiği gerekçesiyle değersiz alacak yoluyla yeniden gider yazılması halinde aynı alacağın iki defa gider kaydedilmesi engellenmektedir.

4.3. Alacağın Tahsili Kazai Bir Hükme (Yargısal Bir Karara) Göre İmkansız Hale Gelmelidir:

Bir alacağın değersiz alacak sayılabilmesi ve dolayısıyla giderleştirilebilmesi için kazai bir hükme (yargısal bir karara) göre tahsiline imkan kalmadığının kanıtlanması, ortaya konması gerekir. Kazai hükümden

(yargısal karardan) amaç, alacağın tahsil edilebilme imkanının tamamen ortadan kalktığını hükme bağlayan, bir mahkeme kararının varlığıdır. Alacağın tahsili için kanuni yollara başvurulup, icra takibi yapılmış olmasına rağmen, bu başvuru ve takipler sonucunda alacağın ödenmeyeceği veya paranın talep edilmesinin imkansız olduğu bir mahkeme kararı ile tespit edilmişse, söz konusu alacak değersiz alacak haline gelir. Ancak alacak için sadece dava açılması, söz konusu alacağın değersiz hale gelmesi için yeterli değildir. (Denetim ilke ve esasları, 2004, 245)

4.4. Alacağın Tahsili Kanaat Verici Bir Vesikaya Göre İmkansız Hale Gelmelidir:

Alacağın tahsil edilemeyeceğinin anlaşılması halinde bu durumu tespit eden bir kazai hüküm (yargı kararı) olmasa bile, kanaat verici bir vesika ile alacağın tahsil edilemeyeceğinin kanıtlanması halinde de bu alacak değersiz alacak olarak değerlendirilebilecektir. Ancak kanaat verici bir vesikadan ne anlaşılması gerektiği hususunda; kanunda yeterli açıklık bulunmamaktadır. Yani başka bir ifade ile kanaat getirici vesikadan maksadın ne olduğuna ilişkin Vergi Usul Kanunu'nda bir belirleme bulunmamaktadır. Fakat kanaat verici bir vesikadan söz edebilmek için tahsil olanaksızlığını gösteren bir delilin varlığı şarttır. Diğer bir deyişle, alacağın tahsilinin imkansız hale geldiği kesin olmalı ve mükellefler bunu bir belge ile kanıtlayabilecek durumda olmalıdır. Bu konuda her belge ayrı ayrı değerlendirilmeli bu vesikalar kanaat verici bulunursa, alacağın değersiz olduğu kabul edilmelidir.

Vergi hukuku açısından kanaat verici vesikalar aşağıdaki gibi sıralanabilir.

-Borçlunun gaipliğine ilişkin mahkeme kararı ve buna bağlı olarak herhangi bir malvarlığının bulunmadığına dair resmi makam belgesi.

-Borçlunun herhangi bir mal varlığı bırakmadan ölümü ve mirasçılarının da mirası reddettiklerine dair resmi belgeler.

- Borçlunun alacaklı tarafından açılan davayı kazandığına dair mahkeme kararı.

- Mahkeme huzurunda alacaktan vazgeçildiğine ilişkin olarak düzenlenmiş belgeler.

- Alacaktan vazgeçildiğine dair konkordato anlaşması .(Denetim ilke ve esasları, 2004, 244)
 - Borçlunun, ülkeyi dönmek üzere terk ettiğini belirleyen gazeteler ve bunu doğrulayan resmi makam belgeleri.
 - Borçlunun dolandırıcılıktan mahkum olması ve herhangi bir malvarlığı bulunmadığını belgeleyen resmi evrak.
 - Medeni Kanununa göre mahkemelerce borçlu hakkında verilen gaiplik kararı.
 - Borçlunun adresinin saptanamaması nedeniyle icra takibat dosyasının kaldırıldığını gösteren icra memurluğu yazısı.
 - Borçlunun ölümünü ve mirasçılarının bulunmadığını kanıtlayan resmi soruşturma belgesi.
 - Borçlunun ölümü ve mirasçılar adına Sulh Mahkemelerince verilmiş bulunan mirası ret kararı.
 - Gerek doğuşu gerekse vazgeçilmesi bakımından belli ve inandırıcı sebepleri olmak şartıyla alacaktan vazgeçildiğini gösteren anlaşmalar.
 - Ticaret mahkemesince borçlu hakkında verilmiş ve ilgili masa tarafından tasfiyeye tutulmuş bulunan iflas kararına ilişkin belgeler.
- Ancak tarafların kendi aralarında düzenledikleri resmi şekilde düzenlenmiş olmayan alacaktan vazgeçme anlaşmalarının kanaat verici belge olarak kabul edilmesi mümkün değildir. (Yıldız, 1998)

5. ÖZELLİK ARZEDEN DURUMLAR

5.1. Borçlunun İflası

İflas; ticaret mahkemesi tarafından iflasına karar verilen bir borçlunun (müflisin), haczedilebilen bütün mal varlığının, cebri icra yoluyla paraya çevrilerek, bundan bilinen bütün alacaklılarının tatmin edilmesini sağlayan toplu bir cebri icra yoludur. Şartların oluşması halinde ticaret mahkemesi borçlunun iflasına karar verir. İflas kararı verildiği anda borçlu hakkında iflas açılmış olur. İflasın açılması ile, müflisin haczedilebilir bütün malları, alacak ve hakları nerede bulunursa bulunsun kendiliğinden bir masa, yani bir topluluk teşkil eder; buna “iflas masası” denir. İflasın açılması ile borçlu artık masaya dahil mal varlığı üzerinde tasarrufta bulunamaz; masanın idaresi iflas organlarına geçer. İflas masası, paraları dağıtırken alacağının

tamamını alamamış olan her alacaklıya ödenmemiş miktar için aciz vesikası/belgesi verir. Bu vesika borcun ikrarını içeren senet mahiyetindedir. Alacaklı, aciz vesikasına dayalı olarak borçlunun mal edindiğini öğrenmesi halinde yeniden ödeme emri tebliği ile alacağını ister. Dolayısıyla aciz belgelerine dayalı alacakları değersiz alacak olarak nitelendirmek mümkün değildir. Bu tür alacaklar için öncelikle karşılık ayırıp, gider yazmak daha doğru olacaktır. Dolayısıyla aciz belgelerini kanaat getirici bir vesika olarak nitelendirmemiz mümkün değildir. Bu itibarla, borçlunun iflas etmiş olması tek başına değersiz alacak yazmak için yeterli değildir.

5.2. Ticari veya Zirai Kazancın Elde Edilmesi ve İdame Ettirilmesiyle İlgili Olmayan Alacaklar

Ticari veya zirai kazancın elde edilmesi ve idame ettirilmesi ile ilgili olmayan alacaklar için şüpheli alacak karşılığı ayırmak mümkün olmadığı gibi bunların tahsil edilmesinin mümkün olmadığı yargı kararı veya kanaat getirici bir vesika ile belgelense dahi bu tür alacakları değersiz alacak kabul edip bunların zarar yazılması da mümkün değildir. Ticari veya zirai kazancın elde edilmesi ve idame ettirilmesi ile ilgili olmayan değersiz alacaklar ancak kanunen kabul edilmeyen gider olarak dikkate alınabilir. Yani ticari faaliyetten doğmayan alacakların tahsil edilme imkanı tamamen ortadan kalkmış olsa bile, değersiz alacak olarak kabul edilmeleri mümkün değildir.

5.3. Hatır Senetlerinin/Bonolarının Durumu

Hatır senetlerinde veya ticari işlem dışı nedenlerle düzenlenen senetlerin ödenmemesinden dolayı alacağın tahsil edilememesi halinde, bu tür alacağın değersiz alacak olarak kabul edilerek sonuç hesaplarına intikal ettirilmesi mümkün değildir. Bu bağlamda, Danıştay'ın ticari işlemle ilgisi bulunmayan alacaklar için karşılık ayrılmayacağı konusunda verilmiş kararları bulunmaktadır. Dolayısıyla şüpheli alacak karşılığı ayrılarak gider yazılması kabul edilmeyen ticari mahiyette olmayan alacaklar için değersiz alacak yöntemiyle doğrudan gider yazılması da mümkün değildir. (Duman, 2001, 88) Öte yandan Maliye Bakanlığı Hesap Uzmanları Kurulu Danışma Komisyonu'nun bir kararında da, bir işletmenin, kendi ticari

ihtiyaçları ve işlemleriyle ilgili ve irtibatlı olmayan, hatıra dayalı olarak alınıp verilen ve gerçekte bir ticari işlemi içermeyen bonolardan kaynaklanan alacaklarının tahsil edilememesi halinde, bunlar için karşılık ayrılmasına ve zarar yazılmasına imkan olmadığı belirtilmiştir. (Maliye Bakanlığı Hesap Uzmanları Kurulu Danışma Komisyonu Kararları, 2007, 113) Söz konusu komisyon kararı her ne kadar şüpheli alacak karşılığı ile ilgili olsa da, değersiz alacaklar açısından da aynı durum geçerlidir.

5.4. Aciz Vesikalarının Durumu

2004 sayılı İcra ve İflas Kanunu'nun (T.C. Yasalar, 1932) "Borç Ödemeden Aciz Vesikası" başlıklı 143'üncü maddesine "Alacaklı alacağının tamamını alamamış ve aciz vesikası düzenlenmesi için gerekli şartlar yerine gelmişse, icra dairesi kalan miktar için hemen bir aciz vesikası düzenleyip alacaklıya ve bir suretini de borçluya verir; bu belgeler hiçbir harç ve vergiye tabi değildir..." hükmüne yer verilmiştir. Buna göre aciz vesikası, icra takibi sonunda alacaklıya alacağının ödenmeyen kısmı için icra dairesince verilen belgedir. Borçlunun haczi kabil malının bulunmadığına dair haciz tutanağı da aciz belgesi hükmündedir Ancak bunun için borçlunun sadece haciz mahallinde değil, başka yerlerde de haczi kabil bir malının bulunmaması gerekmektedir. 6183 sayılı Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanun'un (T.C. Yasalar, 1953) "Aciz Hali" başlıklı 75'inci maddesinde ise; "Yapılan takip sonunda, borçlunun haczi caiz malı olmadığı veya bulunan malların satış bedeli borcunu karşılamadığı takdirde borçlu aciz halinde sayılır. Yapılan takip safhalarıyla bakiye borç miktarı bir aciz fişinde gösterilerek aciz hali tespit olunur." hükmüne yer verilmiştir. Bu şekilde aciz vesikasına bağlanan alacaklar için de şüpheli alacak karşılığı ayrılabilir. (Denetim ilke ve esasları, 2004, 469)

Ancak bu alacakların değersiz alacak olduğundan bahisle, doğrudan gider yazılması mümkün değildir.

5.5. Konkordato Yapılması Halinde Değersiz Alacaklar

Konkordato, dürüst bir borçlunun, alacaklıların (en az üçte iki) çoğunluğu ile yaptığı ve ticaret mahkemesinin tasdiki ile hüküm ifade eden öyle bir cebri anlaşmadır ki, bununla imtiyazsız alacaklılar borçluya karşı

alacaklarının belli bir yüzdesinden feragat ederler ve borçlu, borçlarının konkordatoda kabul edilen kısmını ödemekle, borçlarının tamamından kurtulur. Bu itibarla, konkordato anlaşması yapılması durumunda, konkordato dışında kalana alacak kısmı tamamen değersiz alacak kabul edilir. (Altındağ, 2001, 625) Vergi idaresi ve yargı mercilerinin görüşleri de aynı yöndedir.

5.6. Vade Konkordatosu Yapılması Halinde Değersiz Alacaklar

Vade konkordatosu, borçlu ile alacaklılar arasında yapılan bir konkordato ile borçluya borçlarını ödemesi için bir süre (vade) tanınabilir. Bu durumda borçlu, borçlarının tamamını tayin edilen vadede ödeyecektir. Bu şekilde yapılan konkordatoya vade konkordatosu denir. Borçlu ile alacaklılar arasında bu şekilde yapılan bir konkordatoyla, borçluya borcunu ödemesi için tanınan yeni bir vade söz konusu olabilmektedir. Ancak bu konkordatoda alacaklıların vazgeçtiği herhangi bir alacak kısmı yoktur. Yalnızca mevcut olan alacağın vadesi uzatılmış veya vadesi geçmiş ancak tahsil edilememiş alacağa vade tanınmıştır. Alacaklılar, alacaklarının tamamını ileriki bir tarihte (kendilerinin borçluya tanıdıkları vadede) tahsil edeceklerdir. Bu nedenle alacaklılar tarafından gerek alacaklarına ilişkin karşılık ayrılması, gerekse alacaklıların doğrudan zarar kaydı mümkün değildir. Yeni tanınan vadede borçlunun borcunu yine ödememesi veya ödeyememesi halinin ayrıca değerlendirileceği tabiidir. (Duman, 2001, 92)

5.7. Değersiz Alacakların İlgili Yılda Gider Kaydının Yapılması Gerekir.

Değersiz alacakların bu hale geldikleri yılda nazara alınması gerekmektedir. İlgili yılda giderleştirilmeyen bir değersiz alacağın, sonraki yıllarda giderleştirilmesine imkan yoktur. İzmir Vergi Dairesi Başkanlığı'nca verilen 02.03.2007 tarih ve 660 sayılı özelge (Seviğ ve Doğrusöz, 2009); "Alacak için şüpheli hale geldiği yılda karşılık ayrılmaması halinde, sonraki yıllarda karşılık ayrılması mümkün değildir. Vadesi gelmeyen alacakların ise şüpheli alacak kapsamında değerlendirilmesi söz konusu değildir." şeklindedir. Söz konusu özelge her ne kadar şüpheli alacak karşılığı ile ilgili olsa da, değersiz alacakların giderleştirilmesi de aynı şekilde olacaktır.

5.8. Değersiz Alacakların Daha Sonraki Dönemlerde Tahsil Edilmesi Halinde

Uygulamada çok sık olarak karşılaşılmısa da, değersiz hale gelen ve ilgili yıl hesaplarına zarar olarak kaydedilen alacak, daha sonraki dönemlerde tahsil edilirse, bu durumda söz konusu alacağın tahsil edildiği dönemin kazancına ilave edilmesi gerekir.(Beyanname Düzenleme Kılavuzu, 2008, 1083)

6. DEĞERSİZ ALACAK UYGULAMASIYLA İLGİLİ BAZI DANIŞTAY KARARLARI VE ÖZELGELER

“Bir kazai hüküm veya aciz vesikası bulunmadan sadece takibatın sonuçsuz kalması, alacağı değersiz kılmaz.”(Danıştay 4. Dairesi, 2000)

“Ticari ilişkiden doğmayan alacaklar için aciz belgesine dayanılarak bu alacakları, değersiz alacak addedip zarar kaydetmek mümkün değildir”. (Danıştay 4. Dairesi, 1975)

“10 senedir tahsil edilemeyen ve borçlunun adres ve akıbeti bilinmeyen alacaklar değersiz alacaklardır.” (Danıştay 4. Dairesi, 1966)

“Aciz vesikasına bağlanan alacaklar, değersiz alacak olarak kabul edilmez.” (Danıştay 4. Dairesi, 1984)

“İşletme hesabı esasına göre defter tutan mükellefler, kazai bir hükme veya kanaat verici bir vesikaya göre tahsiline imkan kalmayan alacaklarını gider yazabilirler.” (Danıştay 4. Dairesi, 1987)

“Konkordato ilanından sonra borçlu ile yapılan ibraname ile alınmasından vazgeçilen alacak, değersiz alacak olarak işlem görür.” (Danıştay 4. Dairesi, 1984)

“Alacağın borçludan arandığına ilişkin, mükellef tarafından herhangi bir belge ibraz edilmemesi halinde, bu alacak, değersiz alacak kabul edilmez.” (Danıştay 13. Dairesi, 1974)

“Konkordato dolayısıyla ibra edilen alacak, değersiz alacak kabul edilebilir.” (Danıştay 4. Dairesi, 1985)

İstanbul Vergi Dairesi Başkanlığı'nın 14.11.2005 tarih ve 1810 sayılı özelgesinde² özetle; “...Bir alacağın değersiz alacak olarak kabul edilebil-

2 İstanbul Vergi Dairesi Başkanlığı'nın 14.11.2005 tarih ve 1810 sayılı özelgesinin tam metni İstanbul Vergi Dairesi Başkanlığı'nın internet sitesinde yer almaktadır. <http://www.ivdb.gov.tr/Mukteza/2005/vergiusul2005/1810.htm>.

mesi için söz konusu alacağın uzun bir süre tahsil edilememiş olması yeterli değildir. Söz konusu alacağın tahsil imkânsızlığını gösteren bir mahkeme kararına veya resmi bir belgeye dayanması gerekir. Şüpheli alacak ise nitelik itibariyle tahsili şüpheli olan, fakat değersiz hale gelip gelmediği kesin olarak bilinemeyen, buna karşın kısmen tahsil olanağı kalmayan alacaklardır. Bir alacağın şüpheli alacak kabul edilebilmesi için ayrıca bu alacak tutarının dava ve icra takibine konu edilmeye değmeyecek kadar küçük olması gerekir. Alacağın küçüklüğünün değerlendirmesinin ise hem her bir alacak için ayrı ayrı hem de söz konusu alacakların toplam değeri üzerinden yapılır. Bu açıklamalarla, şirket tarafından taahhütlü mektupla talep edilmesine rağmen ödenmeyen her bir müşteri itibariyle 30-60 TL arasında değişen toplam tutarı 1.161.541,54 TL olan alacak için şüpheli alacak karşılığı ayrılması mümkün değildir.” denilmektedir.

Konuyla ilgili olarak Maliye Bakanlığınca verilen başka bir özalgede; (Kızılot, 2621) “Aciz vesikasına dayanılarak bir alacağın değersiz alacak olarak kabulüne olanak yoktur. Bu tür alacaklar ancak karşılık ayırmak suretiyle amorti edilebilir.” ifadelerine yer verilmiştir.

Büyük Mükellefler Vergi Dairesi Başkanlığınca verilen 24.03.2008 tarih ve 8064 sayılı özalgede de³; “....Değersiz alacaklar konusunda özellik arz eden durumların başında aciz vesikası gelir. İflas kararı, iflase uğramış şahıstan alacaklı durumunda olan kişilerin bütün alacaklarını değersiz hale getirmektedir. Öncelikle iflas açılır, alacaklılar iflas masasına başvurur, varsa müflisin mevcutları paraya çevrilir. Taksimat sonucunda alacaklıların alacaklarının tamamını alamamaları durumunda icra müdürü ödenmeyen bu alacak tutarı için her bir alacaklıya “aciz belgesi” verir. Aciz belgesinin verilmesi alacağı sona erdirmemekte, aksine bu alacak borçluya karşı kuvvetlendirilmiş bir biçimde mevcut olmakta devam etmektedir. Bununla birlikte, değersiz alacaklarda, alacağın kazai bir hükme veya kanaat verici bir vesikaya göre tahsiline imkan kalmamaktadır.

Bu itibarla, bir alacağın aciz vesikası veya aynı mahiyette başkaca bir belgeye bağlanması durumunda alacak son bulmamakta veya tahsili im-

3 Değersiz Alacak Uygulamaları Hakkındaki 4.03.2008 tarih ve 8064 sayılı özalgenin tam metni Büyük Mükellefler Vergi Dairesi Başkanlığı'nın internet sitesinde yer almaktadır. www.bmvdb.gov.tr

kansız hale gelmemektedir. Şüpheli alacak niteliğinde olan bir alacağın, değersiz olarak kabul edilerek değerlendirilmesinin şartlarından biri tahsilinin imkansız hale gelmesi olduğu göz önünde bulundurulduğunda bahsi geçen belgelerdeki alacağın değersiz alacak olarak doğrudan zarar yazılması mümkün değildir.” denilmektedir.

7. DEĞERSİZ ALACAKLARIN MUHASEBELEŞTİRİLMESİ

Kanunda açıkça belirtildiği üzere, değersiz alacaklar, bu duruma geldikleri tarihte tasarruf değerlerini kaybederler ve mukayyet değerleri üzerinden zarar yazılarak yok edilirler. Tekdüzen Muhasebe Sistemine göre bu tür zararlar 689-Diğer Olağandışı Gider ve Zararlar hesabında izlenir. İşletme hesabı esasına göre defter tutan yükümlülerin yukarıdaki hükümler kapsamına giren değersiz alacakları, gider yazmak suretiyle yok ederler.

7.1. Senetli Alacağın Değersiz Hale Düşmesi Halinde Yapılacak Muhasebe Kaydı

Örnek: a- XYZ A.Ş.’nin 40.000 TL tutarındaki senetsiz 40.000,00 TL tutarındaki senetli alacağının 10.10.2010 tarihinde değersiz hale geldiği varsayımıyla yapılacak muhasebe kayıtları aşağıdaki gibi olacaktır.

—————10.10.2010—————	
689- Diğer Olağandışı Gider ve Zararlar	80.000
120-Alıcılar	40.000
121-Alacak Senetleri	40.000
Değersiz hale gelen alacakların giderleştirilmesi kaydı	
—————31.12.2010—————	
690-Dönem Kar/Zararı	80.000
689-Diğer Olağandışı Gider ve Zararlar	80.000
Yapılan Gider Kaydın Sonuç Hesaplarına İntikali	
—————/—————	

b- Uygulamada çok sık olarak karşılaşılmassa da, değersiz hale gelen ve 2010 yılı dönem sonu hesaplarına zarar olarak kaydedilen söz konusu alacak, 04.04.2011 tarihinde tahsil edilirse yapılacak muhasebe kaydı aşağıdaki gibi olacaktır.

—————04.04.2011—————	
100-Kasa	80.000
671-Önceki Dönem Gelir ve Karları	
2011 Yılında Tahsil Edilen Alacağın Gelir Kaydı	80.000
—————31.12.2011—————	
671- Önceki Dönem Gelir ve Karları	80.000
690-Dönem Kar/Zararı	
Yapılan Kaydın Sonuç Hesaplarına İntikali	80.000
—————/—————	

7.2. Önceki Dönemde Şüpheli Hale Gelerek Karşılık Ayrılan Alacağın İleriki Dönemde De Tahsil Edilememesi Nedeniyle Değersiz Alacak Haline Gelmesi Durumunda

Her ne kadar Vergi Usul Kanunu'nda sistematik olarak değersiz alacaklar şüpheli alacaklardan önce ye almışsa da, değersiz alacaklar genellikle alacağın önce şüpheli alacak haline gelmesiyle ortaya çıkar. Bu nedenle şüpheli hale gelen alacak önce ilgili hesapta çıkarılarak 128-Şüpheli Ticari Alacaklar Hesabına alınmalıdır. Şayet ileriki dönemde bu alacağın tahsili, kazai bir hükme veya kanaat getirici bir vesikaya göre imkansızlaşırsa bu alacak için değersiz alacak kayıtları yapılmalıdır.

Örnek: XYZ A.Ş. ticari faaliyetiyle ilgili olan 125.000 TL tutarındaki senetsiz alacağın tahsil edemediğinden 10.10.2010 tarihinde kanuni yola (icra takibine) başvurmuş ve şüpheli hale gele söz konusu alacağın tamamı için karşılık ayırmıştır.

—————10.10.2010—————	
128-ŞÜPHELİ TİCARİ ALACAKLAR	125.000
120-ALICILAR	
Alacağın Şüpheli Hale Gelmesi	125.000
—————10.10.2010—————	
654-Karşılık Giderleri	125.000
129-Şüpheli Ticari Alacaklar Karşılığı	
Şüpheli Hale Gelen Alacak İçin Karşılık Ayrılması	125.000
—————/—————	

-Karşılık ayrılarak gider kaydedilen söz konusu alacağın 100.000 TL'lik kısmının 12.12.2010 tarihinde tahsil edilmesi durumunda yapılacak muhasebe kaydı aşağıdaki gibi olacaktır.

—————12.12.2010—————	
100-Kasa	100.000
129-Şüpheli Ticari Alacaklar Karşılığı	100.000
128-Şüpheli Ticari Alacaklar	100.000
644-Konusu Kalmayan Karşılıklar	100.000
Ayrılan Karşılığın Tahsil Edilen Kısmının İptali	/

-Yukarıda belirtildiği şekilde şüpheli hale gelerek 125.000 TL'lik karşılık ayrılan alacağın tamamının ileriki dönemde de tahsil edilmesinin imkansız hale geldiği varsayılırsa (ki bu durumda alacağın değersiz alacak haline geleceği izahtan varestedir.) dönem sonunda yapılacak muhasebe kaydı aşağıdaki gibi olacaktır (Bu alacak için önceki dönemde karşılık ayrılarak gider kaydı yapıldığından söz konusu alacak için tekrar gider kaydı yapılmayacaktır.).

—————31.12.2010—————	
129-Şüpheli Ticari Alacaklar Karşılığı	125.000
128-Şüpheli Ticari Alacaklar	125.000
Şüpheli Alacakların Değersiz Hale Gelmesi	/

8. SONUÇ

Vergi matrahlarının hesaplanmasıyla ilgili iktisadi kıymetlerin takdir ve tespiti olan değerlemede, iktisadi kıymetlerin vergi kanunlarında gösterilen gün ve zamanlarda haiz oldukları kıymetler esas tutulur. Bu itibarla dönem sonu itibarıyla değersiz hale gelen alacakların tespiti ve bu alacakların gider yazılması işleminin, vergi matrahı üzerinde önemli etkileri olacaktır. Vergi Usul Kanunu'nda, dönem sonu işlemlerinin yapılması sırasında mükelleflere, dönem kazancını azaltıcı bir takım vergisel haklardan

yararlanma ve tercihlerde bulunma olanağı sağlanmıştır ki değersiz hale gelen alacakların gider yazılması bunlardan biridir. Mükellefler, değersiz hale gelen alacaklarını tespit etmek ve bu alacakları gider yazmak suretiyle, dönem kazançlarını, dolayısıyla ödeyecekleri vergiyi yasal yollardan aşağı çekme avantajını kullanabilirler. Yaptıkları bu uygulama nedeniyle de, ileride herhangi bir vergi tarhiyatı ya da ceza uygulaması gibi bir işleme muhatap olmazlar. Burada önemli olan husus, yasal olarak kullanılabilir bir hakkın kullanılıp kullanılmayacağı hususunda karar verilmesidir. Ancak değersiz alacakların bu hale geldikleri yılda dikkate alınması gerekmektedir. İlgili yılda giderleştirilmeyen bir değersiz alacağın, sonraki yıllarda giderleştirilmesine imkan yoktur.

KAYNAKÇA

Altındağ, Mehmet(2001). **Vergi ve Revizyon Rehberi**. Ankara : Yaklaşım Yayınları

Beyanname Düzenleme Kılavuzu (2008). İstanbul : HUD Yayımları.

Büyük Türkçe Sözlük. Ankara : Türk Dil Kurumu [çevrimiçi erişim. www.tdk.gov.tr ve www.tdk.org.tr]

Danıştay 13. Dairesi(22.05.1974). E.1973/4033, K.1974/ 2253 sayılı Kararı. Ankara

Danıştay 4. Dairesi (30.04.1975). E.1974/1129 - K.1975/1545 sayılı Kararı. Ankara

Danıştay 4. Dairesi(10.01.1984). E.1982/8216 - K.1984/98 sayılı Kararı. Ankara

Danıştay 4. Dairesi(16.02.2000). E.1999/1823, K.2000/522 sayılı Kararı. Ankara

Danıştay 4. Dairesi(17.10.1978). E.1977/2400 - K.1978/2938 sayılı Kararı. Ankara

Danıştay 4. Dairesi(20.11.1984). E.1984/5259, K.19084/4206 sayılı Kararı. Ankara

Danıştay 4. Dairesi(21.01.1987). E.1985/5612 - K.1987/266 sayılı Kararı. Ankara

Danıştay 4. Dairesi(21.10.1985). E.1982/6564 K.1986/ 2643 sayılı Kararı. Ankara

Danıştay 4. Dairesi(23.03.1966). E.1962/3531, K.1966/ 1455 sayılı Kararı. Ankara

Denetim İlke ve Esasları : Cilt 1 ve Cilt 2. (2004). İstanbul : HUD Yayını.

Duman, Ömer(2001). “Değersiz Alacaklar ve Vazgeçilen Alacaklar” **Vergi Dünyası** 244 (2001)

Hesap Uzmanları Kurulu Danışma Komisyonu (22.06.1960). 102 Sıra No.lu Kararı. [y.y.] : Hesap Uzmanları Kurulu Danışma Komisyonu

[http:// www.bmvdb.gov.tr](http://www.bmvdb.gov.tr)

[http:// www.ivdb.gov.tr](http://www.ivdb.gov.tr)

<http://www.gib.gov.tr>

Kızılot, Şükrü. **Danıştay Kararları ve Özelgeler, Cilt:2**, Ankara : Yaklaşım Yayıncılık

Maliye Bakanlığı Hesap Uzmanları Kurulu Danışma Komisyonu Kararları (2007). İstanbul : Maliye HUD Yayını

Özyer, Mehmet Ali(2004). **Açıklama ve Örneklerle Vergi Usul Kanunu Uygulaması**, 3. bs. İstanbul : Hesap Uzmanları Derneği Yayını.

Seviğ, Veysi ve Doğrusöz, Bumin(26.08.2009). **Özelgelerde Şüpheli Değersiz Alacak**. Referans Gazetesi.

T.C. Yasalar (10.01.1961) 213 sayılı Vergi Usul Kanunu. Ankara : Resmi Gazete (10705 sayılı)

T.C. Yasalar (19.06.1932). **2004 sayılı İcra ve İflas Kanunu**. Ankara : Resmi Gazete (2128 sayılı)

T.C. Yasalar (28.07.1953). 6183 sayılı **Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanun**. Ankara : Resmi Gazete (8469 sayılı)

Yıldız, Bülent(1998). “Değersiz Alacaklar ve Muhasebesi”, **Vergi Sorunları**. 121 (1998) : 198

